

ПОЛЯРУШ-САФРОНЕНКО С. О.,кандидат юридичних наук,
доцент секції цивільно-правових дисциплін
кафедри державно-правових дисциплін
(Університет економіки та права «Крок»)

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.15>**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ОСОБИ
НА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ**

У статті досліджується правове регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди. Проблема нормативного та індивідуального правового регулювання права особи на відшкодування матеріальної і моральної шкоди досліджувалася вченими загальної теорії держави і права, галузевих та міжгалузевих юридичних наук тощо. Серед дослідників названої проблематики варто виділити таких вчених, як С.О. Баран, С.В. Бобровник, О.В. Грищук, А.М. Колодій, А.Ю. Олійник, П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк, А.І. Хальота. Ознаками правового регулювання суспільних відносин у процесі реалізації конституційного права особи на відшкодування шкоди є такі: а) упорядкування нормами міжнародного й національного права та актами реалізації права суспільних відносин у разі поновлення порушеного права; б) відшкодуванню підлягає матеріальна й моральна шкода; в) шкода завдана протиправною діяльністю суб'єктів права; г) гарантується відшкодування шкоди в різних сферах життєдіяльності особи.

Міжнародні нормативні стандарти конституційного права на відшкодування завданої особі шкоди містяться в універсальних і регіональних міжнародних договорах та інших нормативних і індивідуальних актах. Їх імплементація в законодавство України потребує прийняття законів та підзаконних нормативно-правових актів. Фундаментальні основи європейської політики України, механізми і тактику реалізації стратегічного курсу визначає Конституція України (ст. ст. 18, 32, 56, 62), наприклад: конституційні вимоги щодо відшкодування матеріальної та моральної (немайнової) шкоди, завданої збором, зберіганням, використанням і поширенням недостовірної інформації про громадянина та членів його сім'ї (ст. 32), незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час здійснення ними своїх повноважень (ст. 56), безпідставним засудженням (ст. 62) тощо. З метою удосконалення нормативного регулювання конституційного права людини і громадянина на відшкодування шкоди пропонуємо внести зміни до: а) Конституції України, сформулювавши норму ст. 56 так: «Кожен має право на відшкодування завданих матеріальних та моральних збитків у порядку, передбаченому законом»; б) назви Закону України від 1 грудня 1994 р. «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», замість слів «попереднього слідства» закріпивши слова «досудового слідства» тощо.

Ключові слова: міжнародні нормативні стандарти, Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, судова практика.

Poliarus-Safronenko S. O. Legal regulation of the constitutional right of the individual to claim damages

The article examines the legal regulation of a person's constitutional right to compensation for harm. The problem of normative legal regulation of a person's right to compensation for material and moral damages was investigated by scientists of general theory of state and law, branch legal sciences, etc. Among the researchers mentioned issues should be distinguished such scientists as S.O. Baran, S.V. Bobrovnik, O.V. Grishchuk, A.M. Kolodiy, A.Yu. Oliynyk, P.M. Rabinovich, M.I. Khavroniuk, A.I. Halot. Signs of legal regulation of public relations in the exercise of a person's constitutional right to compensation for harm are: a) streamlining of norms of international and national law and acts of realization of the right of public relations in the renewal of violated law; b) material and non-pecuniary damage shall be compensated; c) damage caused by the unlawful activity of the legal entity; d) compensation for damage in various spheres of the person's life is guaranteed.

International normative standards of the constitutional right to compensation for harm to a person and a citizen are contained in universal and regional international treaties. Their implementation into the legislation of Ukraine requires the adoption of laws and by-laws. The fundamental foundations of Ukraine's European policy, the mechanisms and tactics of implementing the strategic course are determined by the Constitution of Ukraine (Articles 18, 32, 56, 62). Constitutional requirements for compensation for pecuniary and non-pecuniary (non-pecuniary) damage caused by the collection, storage, use and dissemination of untrue information about a citizen and his family members (Article 32); unlawful decisions, acts or omissions of state authorities, local self-government bodies, their officials and officials while exercising their powers (Article 56); unjustified condemnation (Art. 62) and the like. In order to improve the normative regulation of the constitutional right of a person and a citizen to compensate for harm, we propose to amend: a) the Constitution of Ukraine by formulating the provision of Art. 56 thus: "Everyone has the right to compensation for material and moral damages in the manner prescribed by law"; b) the title of the Law of Ukraine of December 1, 1994 "On the Procedure for Compensation of Damage Caused by a Citizen by Illegal Actions of the Bodies of Investigation, Pre-trial Investigation, Prosecutor's Office and Court" instead of the words "pre-trial investigation", to affirm the words "pre-trial investigation", etc.

Key words: *international normative standards, Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, by-laws, court practice.*

Вступ. Одною з гарантій забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні є право кожного на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб у процесі здійснення ними своїх повноважень (ст. 56 Конституції України) [1]. Повнота і ефективність реалізації названого конституційного права істотно залежать від його деталізації нормами галузевого права та індивідуальними актами і актами судової практики.

Постановка завдання. Проблема нормативного та індивідуального правового регулювання права особи на відшкодування матеріальної і моральної шкоди досліджувалася вченими загальної теорії держави і права, галузевих юридичних наук тощо. Особливу увагу було приділено нормативним джерелам названого конституційного права, імплементації міжнародних стандартів у норми Конституції та законів України. Серед дослідників названої проблематики варто виділити таких учених, як С.О. Баран, С.В. Бобровник, О.В. Гришчук, А.М. Колодій, А.Ю. Олійник, П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк, А.І. Хальота. Питання

правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди особи має власні нормативні джерела. Як самостійна проблема, правове регулювання названого конституційного права особи досліджується вперше. Метою нашого дослідження є правове регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди. Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: а) сформулювати ознаки та запропонувати визначення правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди; б) проаналізувати законодавство, що є джерелом регулювання названого конституційного права; в) запропонувати висновки і рекомендації щодо удосконалення правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди.

Результати дослідження. Дослідження проблеми передбачає аналіз джерел щодо формулювання ознак та визначення правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди. С.О. Баран серед ознак, що характеризують визначення названого правового регулювання, досліджує: а) міжнародні договори і інші нормативні стандарти; б) норми конституцій та законів; в) норми підзаконних нормативно-правових актів, що конкретизують чи встановлюють механізми реалізації законів; г) узагальнену судову практику та інші акти реалізації правових норм [2]. С.В. Бобровник вважає, що міжнародні стандарти прав людини відображені в низці важливих міжнародно-правових актів, які встановили загальнолюдські цінності прав та інтересів особи, визначивши ту межу, за яку держава не може виходити [3, с. 101]. О.В. Грищук зазначає, що в Україні право на відшкодування шкоди зафіксовано в конституційному, цивільному, трудовому, кримінально-процесуальному праві та інших правових галузях. Так, Конституцією України право на відшкодування шкоди передбачене у ст.ст. 32, 41, 50, 54, 56, 62, 152 [4]. А.М. Колодій право відшкодування моральної і матеріальної шкоди, заподіяної державними органами, органами місцевого самоврядування та їхніми посадовими особами, розглядає як особисті гарантії захисту прав, свобод та обов'язків особи [5, с. 270]. А.Ю. Олійник досліджує конституційні гарантії забезпечення основних свобод людини і громадянина та наголошує на тому, що в Конституції України закріплюється механізм їх охорони, захисту, поновлення і відшкодування спричиненої матеріальної і моральної шкоди [7, с. 106]. П.М. Рабінович та М.І. Хавронюк право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди зараховують до правових гарантій і вважають, що Україні потрібна нова система законодавства, основою якої мають стати Конституція України як закон прямої дії і міжнародні договори, в яких визначаються стандарти прав людини [8, с. 253–254]. А.І. Хальота, досліджуючи поняття та види конституційних особистих прав і свобод людини та громадянина, право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди розглядає його як право-гарантію, що найбільш повно враховує міжнародні стандарти та чинне законодавство у сфері особистої свободи людини. На його думку, назване право-гарантія виступає змогою самої людини як задовольняти свої потреби і інтереси у сфері особистої свободи, так і гарантувати забезпечення реалізації інших прав та свобод [9, с. 69–80].

Узагальнюючи результати досліджених наукових праць, пропоную такі ознаки правового регулювання суспільних відносин у процесі реалізації конституційного права особи на відшкодування шкоди: а) упорядкування нормами міжнародного й національного права та актами реалізації права суспільних відносин у разі поновлення порушеного права; б) відшкодуванню підлягає матеріальна й моральна шкода; в) шкода завдана протиправною діяльністю суб'єктів права; г) гарантується відшкодування шкоди в різних сферах життєдіяльності особи.

Правове регулювання конституційного права на відшкодування шкоди здійснюється міжнародними договорами, що підкреслює його значущість і міжнародний характер. У цьому напрямі прийнято низку міжнародних нормативно-правових актів, які визначають людину найвищою соціальною цінністю, а належне забезпечення її прав і свобод – головним обов'язком демократичної держави. У контексті європейської інтеграції законодавства України, що регулює конституційне право особи на відшкодування шкоди, має значення узгодження нормативного регулювання названого права з вимогами «Загальнодержавної

програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», яка затверджена Законом України від 18 березня 2004 р. Інтеграція України до Європейського Союзу є одним з її основних зовнішньополітичних пріоритетів. Стратегічною метою української держави є проголошення повноправного членства в ЄС. У преамбулі до «Загальної Декларації прав людини» від 10 грудня 1948 р. закріплюється положення, що визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру. Преамбула до Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права проголошує, що всі права людини випливають із властивої людській особі гідності. Названі приклади свідчать про міжнародні нормативні джерела конституційного права на відшкодування шкоди універсального характеру. Крім універсальних міжнародних актів, що закріплюють право на відшкодування шкоди, окремі положення її відшкодування містяться в регіональних (європейських) джерелах. Наприклад, Європейська конвенція по відшкодуванню шкоди потерпілим від насильницьких злочинів від 24 листопада 1983 р. закріплює, що держави – учасниці Ради Європи, які підписали конвенцію, погодилися на те, якщо відшкодування шкоди не може бути забезпечене з інших джерел, держава має взяти на себе обов'язок відшкодувати шкоду особам: а) яким у результаті навмисних насильницьких злочинів була завдана значна шкода фізичному стану чи здоров'ю; б) які знаходилися на утриманні осіб, що загинули в результаті такого злочину. У таких випадках відшкодування шкоди здійснюється державою, якщо злочинець не може бути підданий судовому переслідуванню та покаранню (ст. 2). Відповідно до Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини (ст. 50), якщо Суд встановлює, що рішення чи захід юридичного або будь-якого іншого органу Високої Договірної Сторони повністю або частково суперечать зобов'язанням за Конвенцією, а також, якщо внутрішнє законодавство Сторони передбачає лише часткову компенсацію за наслідки такого рішення чи заходу, Суд, у разі необхідності, ухвалює рішення про справедливе відшкодування завданої шкоди стороні, що постраждала [10]. Отже, міжнародні нормативні стандарти конституційного права на відшкодування завданої людині і громадянину шкоди містяться в універсальних і регіональних міжнародних договорах. Їх імплементація в законодавство України потребує вдосконалення чинних та прийняття нових законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Фундаментальні основи європейської політики України, механізми і тактику реалізації обраного стратегічного курсу щодо європейського вибору (включаючи правове регулювання конституційного права на відшкодування шкоди) визначає Конституція України (ст.ст. 18, 32, 56, 62, 152). Конституційні вимоги щодо відшкодування матеріальної і моральної (немайнової) шкоди, завданої збором, зберіганням, використанням і поширенням недостовірної інформації про громадянина та членів його сім'ї, урегульовані нормами чинної конституції (ст. 32). Відшкодування шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб у процесі здійснення ними своїх повноважень урегульовані конституційною нормою ст. 56. Конституційна норма закріплює і презумпцію невинуватості. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням (ст. 62). Крім цього, положення ст. 152 Конституції передбачають право на відшкодування матеріальної і моральної (немайнової) шкоди, завданої фізичним і юридичним особам актами і діями, які визнані Конституційним Судом України неконституційними. У цих випадках відшкодування шкоди здійснюється не Конституційним Судом України, а у встановленому законом порядку – судами загальної юрисдикції. Конституція України (ст. 56) закріплює, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб у процесі здійснення ними своїх повноважень [1]. З метою удосконалення норм чинної конституції та імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство пропонуємо розширити коло суб'єктів завданої шкоди та сформулювати ст. 56 Конституції України так: «Кожен має право на відшкодування завданої матеріальної

та моральної шкоди у порядку, передбаченому законом». Саме таке формулювання і передбачає прийняття законів України: а) «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями державних організацій і суб'єктами громадянського суспільства»; б) «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами». Серед законів, що регулюють елементи змісту названого конституційного права, є ті, що варто прийняти. До чинних законів варто зарахувати такі: а) Цивільний кодекс України, що затверджений Законом України від 16 січня 2003 р.; б) «Про охорону праці» від 21 листопада 2002 р.; в) «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р.; г) «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 р.; р) «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» від 19 травня 2011 р.; д) «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р. [12]; е) «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17 квітня 1991 р.; є) «Про національну поліцію» від 2 липня 2015 р.; и) «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. і) «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р.; й) «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р.; к) «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» від 19 травня 2011 р. [13] та ін. Наприклад, у Цивільному кодексі України від 16 січня 2003 р. міститься глава 82, де закріплюється право відшкодування шкоди. У главі містяться норми щодо: а) загальних положень про відшкодування шкоди; б) відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим пошкодженням здоров'я чи смертю; в) відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт чи послуг тощо.

Деталізація окремих положень норм Конституції України та встановлення механізмів реалізації норм законів може здійснюватися і підзаконними нормативно-правовими актами. Серед таких, наприклад, можна назвати: а) Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві від 25 серпня 2004 р.; б) Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 4 березня 1996 р.; в) Порядок обчислення розміру фактичних витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння та зарахування стягнення з винних осіб коштів до відповідного бюджету і їх використання від 16 липня 1993 р. та ін. [2].

Судова практика хоча і не належить до джерел правового регулювання, однак має важливе значення при вирішенні спорів із відшкодування шкоди в плані тлумачення окремих положень нормативно-правових актів і узагальнення конкретних судових рішень. Згадаємо окремі постанови Пленуму Верховного Суду України: а) Про відшкодування витрат на стаціонарне лікування особи, яка потерпіла від злочину, та судових витрат від 7 липня 1995 р. 1995 р. [13]; б) Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди від 27 березня 1992 р. [15]; в) Про деякі питання практики застосування спорів, пов'язаних із відшкодуванням шкоди від 1 квітня 1994 р. [16]; г) Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів від 2 липня 2004 р. [17]; р) Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди від 31 березня 1995 р. [18] та ін.

Самостійне значення щодо правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди мають акти реалізації правових норм (дотримання, використання, виконання і застосування). Наприклад, серед актів правозастосування варто виділити вироки і рішення судів. Отже, удосконалення чинних і прийняття нових нормативно- і індивідуально-правових актів сприятиме покращенню правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди.

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна сформулювати такі висновки і рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди.

Правове регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди – це упорядкування нормами міжнародного права, конституцією, законодавчими актами та актами тлумачення і реалізації права відносно щодо відшкодування моральної і матеріальної шкоди, завданої протиправною діяльністю суб'єктів права з метою гарантування поновлення порушених прав і свобод.

Правове регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди здійснюється міжнародними договорами, нормами Конституції України, галузевих кодексів і окремих законів України, підзаконними нормативно-правовими актами, актами судових органів та інших суб'єктів правовідносин.

Для вдосконалення нормативного регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди пропонуємо: 1) внести зміни до: а) Конституції України, сформулювавши норму ст. 56 так: «Кожен має право на відшкодування завданих матеріальних та моральних збитків у порядку передбаченому законом»; б) назви Закону України від 1 грудня 1994 р. «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», замість слів «попереднього слідства» закріпивши слова «досудового слідства»; 2) прийняти закони України: а) «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями державних організацій і суб'єктами громадянського суспільства»; б) «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами».

Запропоновані рекомендації сприятимуть удосконаленню правового регулювання конституційного права особи на відшкодування шкоди.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020 р.
2. Баран С.О. Конституційне право людини і громадянина на відшкодування шкоди та його забезпечення в Україні : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2013. 20 с.
3. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
4. Гришук О.В. Право на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2002. 20 с.
5. Колодій А.М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : Підручник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 350 с.
6. Нестерович В.Ф. Конституційно-правова модернізація органів державної влади у рамках утвердження демократії участі в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. № 1. С. 67–76.
7. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : Монографія. Київ : КНУТД, 2018. 371 с.
8. Рабінович П.М. Права людини і громадянина : Навчальний посібник. / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
9. Права та свободи людини : проблеми теорії, методології та практики (до 65-річчя проф. А.Ю. Олійника) / В.О.Боняк, О.Б. Горова, А.В. Самотуга [та ін.]; за ред. к.ю.н., доц. В.О. Боняк. Дніпропетровськ : Дніпроп. Держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2014. 248 с.
10. Международная защита прав и свобод человека: Сборник документов. Москва : Юридическая литература, 1996. 672 с.
11. Протас І.Б. Проблеми судового захисту прав і інтересів громадян у зв'язку з заподіянням їм шкоди незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Ун-т внутр. справ. Харків, 2000. 20 с.

12. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду : Закон України від 1 грудня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. Ст. 1.
13. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19 травня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 3390-У.
14. Про відшкодування витрат на стаціонарне лікування особи, яка потерпіла від злочину, та судових витрат : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 липня 1995 р. 1995. № 11. URL: www.rada.gov.ua.
15. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. 1992. № 6. URL: www.rada.gov.ua.
16. Про деякі питання практики застосування спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди : роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 1 квітня 1994 р. 1994. № 02-5/215. URL: www.rada.gov.ua.
17. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 2004 р. 2004. № 13. URL: www.rada.gov.ua.
18. Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. 1995. № 4. URL: www.rada.gov.ua.

РАЗМЕТАСВА Ю. С.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії і філософії права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 340 + 342.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.16>

ДЕМОКРАТІЯ, ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ІНТЕРНЕТ

У статті проаналізовано вплив технологічних інструментів, що використовуються в інформаційному суспільстві, на питання забезпечення демократії та прав людини. Розглядаються як позитивні, так і негативні аспекти такого впливу. Позитивні аспекти стосуються таких питань, як рівність у доступі, відкритість, прозорість, широка участь індивідів і груп в ухваленні публічних рішень, ефективний контроль з боку громадянського суспільства, нові форми громадянської активності, сприяння правам участі та свободі вираження. Негативні аспекти стосуються таких питань, як прямі й опосередковані загрози для прав людини, вторгнення у приватність, вплив на ухвалення рішень і вільний вибір осіб у демократичних процесах, радикалізація та поляризація поглядів. Усе це посилюється через «цифровий розрив», який визначається як нерівність у доступі, навичках і способах використання інформаційно-комунікаційних технологій. Цифровий розрив включає проблему доступу до інформації, застосування правильних інструментів роботи з нею та інформаційну сприйнятливість.

